

ЖИТТЄДІЯЛЬНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ — сукупність процесів, які характеризують особливості біологічної та соціальної діяльності людей у конкурентному середовищі. Розглядають життєдіяльність людей як біол. істот і як соц. індивідів. Перший підхід включає процеси відтворення насел. шляхом народжуваності й смертності, а також фізіол. діяльності організму людини, виражені в її здоров'ї. Однак необхідно враховувати, що ці процеси зумовлені соц. чинниками, діяльністю людей.

Ж. н. має багатовектор. характер і передбачає зв'язки з довкіллям, заг.-сусп., вироб., сімейні та ін. Мета всіх процесів Ж. н. — розвиток особистості людини і суспільства в цілому, тому важливим є їх аналіз як ціліс. системи взаємозумовлених відносин, який дає додаткові переваги порівняно з компонент. підходом у визначенні ролі особистіс. чинника в сусп. розвитку. Соц. діяльність насел. реалізується в безпосеред. та опосередк. відносинах між суб'єктами, а також компонентами середовища їхнього проживання. Пристосування до умов середовища, перетворення його відповідно до потреб людей, постійна зміна відносин між людьми, соц. групами та територ. спільнотами під час їхньої діяльності — вирішаль. процеси, які є невід'ємними протягом усього життя насел. і характеризують його життєдіяльнісну форму. Різні за віковими ознаками, соц. статусом, видами діяльності, екон. активністю категорії насел., взаємодіючи між собою та з середовищем проживання, впливають на зміну останнього залежно від фізіол. і соц. потреб, завдяки чому виникають різноманітні життєві форми поведінки з характер. для них процесами — труд. діяльністю, демогр. поведінкою, простор. організацією та ін. У зв'язку з особливостями життєвих процесів насел. формується його життєдіяльнісна структура. Природне і сусп. середовища, в свою чергу, безпосередньо або опосередковано впливають на біол. існування людей, їх відтворення, активну соц. діяльність, здатність до свідомого пристосування чи рац. регулювання якості середовища. Все це створює специфіч. для кожної категорії насел. спосіб життя як сукупність прояву різних процесів життєдіяльності.

Ознаками, які інтегрально виражають процеси Ж. н., є труд., споживча, відтворюваль., соціоприродна та екстична діяльності. Їхня сукупність найбільш узагальнено відображає соц.-екон. функціонування насел. як форми його життєдіяльності. У процесі труд. діяльності люди виробляють матеріал. блага і послуги для задоволення своїх життєво важливих потреб. Крім того, праця впливає на інтелектуал., фіз. і духов. розвиток людини, формує її продуктивні сили, потреби,

забезпечує не лише екон. основу фіз. існування, а й розвиток здібностей та твор. потенціалу. Споживча діяльність підтримує постійну здатність до праці, реалізацію ін. функцій у суспільстві. Споживання є процесом задоволення особистих і сусп. потреб. Соц. потреби як окремої особи, так і різних категорій насел. постійно змінюються в ході соц.-екон. розвитку. Вони, на відміну від біол., безмежні, оскільки їхнім вищим проявом є реалізація духов. і твор. потенціалів людини. Відтворюваль. діяльність полягає у народженні та вихованні дітей, що забезпечує зміну поколінь і безперервність життя. Народжуваність, смертність, тривалість життя, ін. демогр. процеси детерміновані соц.-екон. умовами кожного регіону, зокрема особливостями труд. діяльності та рівнем споживання. До поняття відтворення насел. відносять також досягнення високих соц. характеристик і властивостей — здоров'я, фіз. та інтелектуал. потенціалів тощо. Екстична діяльність пов'язана з розселенням людей на території, а також формуванням поселен. мережі, її структури відповідно до сусп. потреб. Вона відображає вибір насел. середовища проживання і є базою територ. організації господарства і суспільства в цілому. Соціо-природна діяльність відтворює взаємини насел. з природ. середовищем. Ця взаємодія багатогранна, але в заг. вигляді вона може бути представлена насамперед як природокористування. Окрім прямої взаємодії людини з природ. середовищем, а також перетворення ресурсів та умов середовища у зручну форму споживання, існує ще й глобал. вплив природи на діяльність людини незалежно від її волі. Іноді змінені людиною властивості природ. середовища негативно позначаються на різних процесах її життєдіяльності — працездатності, режимі відтворення, здоров'ї, міграції, трансформації поселен. мережі тощо.

Для класифікації форм Ж. н. використовують критерії здатності насел. чи окремих його категорій до відтворення, стійкості та динамічності форм життєдіяльності, прогресивності структурно-динаміч. зрушень тощо. Розроблення класифікацій є вагомим у вирішенні низки теор. і практ. питань — виявленні закономірностей та тенденцій процесів Ж. н., встановленні механізмів взаємодії і взаємозалежності сукупності соц. процесів життя людей, їхньої єдності в умовах конкрет. середовища регіонів та ін. Важливе практ. значення класифікації мають у визначенні держ. регіон. політики у соц. сфері, формуванні ефектив. структурно-компонент. складу природ. і сусп. середовищ конкрет. регіонів, обґрунтуванні механізмів впливу на оптимізацію окремих соц. процесів, забезпеченні збалансованих зв'язків між природ. і сусп.

середовищами з метою збереження першого, подальшого розвитку особистості й сусп. прогресу в цілому.

Рекомендована література

1. Фашевський М. І., Палій Т. М., Немченко М. П., Старостенко Г. Г. Територіальна організація життєдіяльності населення. К., 1992;
2. Зубаревич Н. В. Социальное развитие регионов

России: проблемы и тенденции переходного периода. Москва, 2003;

3. Зырянов А. И. Регион: пространственные отношения природы и общества. Пермь, 2006;
4. Гукалова І. В. Якість життя населення: методологія аналізу та її застосування в дослідженні розвитку регіонів України // Укр. геогр. журн. 2008. № 1.

М. І. Фашевський

Бібліографічний опис:

Життєдіяльність населення / М. І. Фашевський // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2009. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-19296>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).